

ontwikkelde. Volgens Klein was dat in de eerste plaats door middel van monopolievorming. Die monopolies waren niet zozeer gericht op het vergroten van de winstmarge, als op het veiligstellen van investeringen. Dat was nodig in een tijd waarin aan de internationale handel grote risico's kleefden. Veluwenkamp komt uit de 'school' van Klein, al promoveerde hij zelf op een boek waarin hij aantoonde dat de strategie van de Trippen lang niet overal werd toegepast. Sinds Klein lijkt alle handelsgeschiedenis in Nederland geschiedenis van de handelaren te zijn geworden en zo is het ook bij Veluwenkamp. Een belangrijke verworvenheid van die ondernemersgeschiedenis is dat aangetoond kon worden dat de meeste handelshuizen vooral een familieaangelegenheid waren. Familiebanden beperkten de risico's van bedrog en de handel was niet zozeer gericht op het verwerven van almaar grotere winsten, maar op de voortzetting van het bedrijf over de generaties heen. Veluwenkamp komt in dit boek in verscheidene hoofdstukken bij dit punt uit.

Maar een minstens even groot probleem voor de handel was de beperking van de risico's in de contacten met de tegenpartij, zoals Klein al goed begreep. Archangel biedt talrijke grafische voorbeelden van de tegenslagen die Nederlandse ondernemers in Rusland konden overkomen. Archangel was een grotendeels houten stad, die om de haverklap afbrandde. De politieke toestand in Rusland was, zeker in de eerste helft van de zeventiende eeuw, zeer instabiel. De politieke cultuur was er heel anders dan in de Republiek en buitenlandse handel was zeer afhankelijk van de stemming van de tsaar. Het land was onmetelijk groot en vooral de desolate noordkust bijgevolg kwetsbaar voor roofpraktijken. Wat waren de kosten van dergelijke risico's en hoe probeerden individuele handelaars zich daar tegen te wapenen? Volgens de moderne institutionele economie zouden instellingen, hetzij door de overheid in het leven geroepen, hetzij door de handel zelf opgericht, een rol hebben kunnen spelen in het verlagen van de transactiekosten. Misschien ook construeerden de Nederlandse kooplieden hun zakenrelaties zo dat zij bij voorbaat enigszins ingedekt waren tegen malversatie of contractbreuk. Maar hoe het ook zij, daarover had ik in dit voor het overige mooie boek graag meer willen lezen.

Maarten Prak

H. W. van Santen, *VOC-dienaar in India. Geleynssen de Jongh in het land van de Groot-Mogol* (Franeker: Van Wijnen, 2001, 191 blz., €17,01, ISBN 90 5194 210 9).

De hoofdpersoon in het boek van Van Santen is de VOC-dienaar Willebrord Geleynssen de Jongh (1594-1674) die het van Alkmaarse weesjongen wist te brengen tot extraordinaris raad van Indië. Dit boek bevat behalve een inleiding en een nawoord vijf hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk bevat biografische gegevens over Geleynssen de Jongh. In 1613 vertrok hij voor het eerst naar de Oost waar hij diende op fort Nassau op Banda. Hierna keerde hij kort terug naar Nederland om daarna in 1623 opnieuw naar de Oost te vertrekken. Reisdoel was Surat. Vanuit deze plaats reisde hij door naar het daaronder ressorterende Burhanpur. Hij bleef er kort want dit kantoor, opgezet als proef om specerijen te verhandelen, leverde de VOC onvoldoende op. Zijn volgende standplaats werd Bharuch waar hij zich als opperkoopman bezighield met de inkoop van katoenen stoffen. Geleynssen repatrieerde in 1632 om twee jaar later naar Batavia te vertrekken. Daar had hij een slechte verstandhouding met gouverneur-generaal Brouwer die hem naar Borneo zond. Maar de opvolger van Brouwer, Van Diemen, besloot om hem terug te laten keren naar India waar zijn expertise hard nodig was voor de aankoop van katoenen stoffen. Hij werd benoemd tot tweede man op de factorij van Surat en hoofd van het kantoor te Agra. In 1640 wilde hij voorgoed een punt zetten achter zijn VOC-carrière, maar een onbeantwoorde

liefde en zijn gevangenne name door de Portugezen in 1643 weerhielden hem van een terugkeer naar Nederland. In 1647 werd hij extraordinaris raad van Indië en het jaar daarop zou hij voorgoed naar Nederland terugkeren als commandant van de retourvloot. Tot aan zijn dood in 1674 zou Geleynssen in Alkmaar blijven wonen.

De hoofdstukken 2 tot en met 5 behandelen Geleynssens verblijf in India waarbij de hoofdstukken 2 en 3 een meer algemeen karakter hebben. Zij geven informatie over de rol die de Nederlanders in de factorij Surat speelden en bieden achtergrondinformatie over bestuur en handel in Mughal India. De hoofdstukken 4 en 5 hebben betrekking op het verblijf van Geleynssen in Bharuch (1624-1631) en Agra (1637-1640). Ofschoon Geleynssen ook al sporadisch aan het woord komt in de hoofdstukken 2 en 3, komt hij goed tot zijn recht in de hoofdstukken over Bharuch en Agra. Van Santen citeert hem daar veelvuldig. Geleynssen blijkt een bijzonder goed observator te zijn wiens interesse niet beperkt bleef tot de handel. Zo had hij ook belangstelling voor de verschillende kasten, huwelijksgewoonten bij de moslims of de weduwenverbranding en 'slechte voortekenen' bij de Hindu's. Lokale gebeurtenissen zoals de grote hongersnood van 1629-1631 maakten op hem grote indruk. Het verblijf van Geleynssen te Agra bracht hem in contact met het hof van de Mughals. De verschillende facties aan het hof, het uitkiezen van het juiste geschenk voor de Mughal, de aankoop van indigo en katoen en het onderhouden van contacten met wevers, boeren en lastige tusschenhandelaren eisten al zijn aandacht op zoals blijkt uit de vele brieven die hij naar *patria* zond.

Van Santen heeft voor zijn boek gebruik gemaakt van het vele VOC-materiaal uit het Algemeen Rijksarchief aangevuld met brieven die Geleynssen aan zijn voogd en latere zaakwaarnemer in Nederland schreef. Wat dit boek vooral zo interessant maakt, is de combinatie van deze twee bronnen. Het komt immers zelden voor dat privé-correspondentie van een VOC-dienaar uit de zeventiende eeuw bewaard is gebleven. Een onderzoeker is daarom veelal gedwongen zich te beperken tot de officiële VOC-documenten.

Geleynssen wordt zelf veelvuldig, met name in de laatste twee hoofdstukken, door Van Santen geciteerd. De auteur merkt daarover in zijn inleiding (13) op dat hij dit met opzet heeft gedaan om de lezer dicht bij de persoonlijke waarnemingen van Geleynssen te brengen en om de buitengewoon levendige zeventiende-eeuwse sfeer niet verloren te laten gaan. Ik kan mij voorstellen hoe verleidelijk het is de soms fraaie zinnen als citaat op te nemen, maar dit maakt lezing voor iemand in de eenentwintigste eeuw toch af en toe wat lastig.

Het boek is goed geannoteerd en voorzien van zowel een verklarende woordenlijst als een literatuurlijst. Enkele kaarten en illustraties, waaronder sommige in kleur, completeren het geheel.

Mark de Lannoy

G. M. E. Dorren, *Eenheid en verscheidenheid. De burgers van Haarlem in de Gouden Eeuw* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 2001, Cultuurgeschiedenis van de Republiek in de 17de eeuw; Amsterdam: Prometheus/Bert Bakker, 2001, 284 blz., € 26,54, ISBN 90 5333 883 7).

Tussen 1572 en 1622 verdubbelde het inwonertal van Haarlem. In vergelijking met sommige andere steden, Amsterdam bij voorbeeld, was dat nog niet eens zo spectaculair, maar het was toch zeer aanzienlijk. Bovendien was die groei voor een belangrijk deel te danken aan de toestroom van immigranten uit de Zuidelijke Nederlanden. Omstreeks 1600 hadden die hun eigen kerken, eigen armenzorg, kortom vormden zij een eigen gemeenschap binnen de Haarlemse stadsgemeenschap. In dezelfde periode veranderde het religieuze gezicht van Haarlem.